

فصلنامه سلمی

شماره دوازدهم

تابستان ۹۹

تطبیق جایگاه حقوقی زن در تفسیر تسنیم و کنوانسیون بین المللی رفع

تبیعیض علیه زنان و سند ۲۰۳۰

فاطمه احمدی یغش^۱

چکیده

بدون شک از نظرتکوینی، تفاوت های حکیمانه ای میان زن و مرد وجود دارد. اسلام با نگرشی فraigیر و با درنظر گرفتن همه حقوق و ویژگی های زن، منزلت و کرامت والایی را برای اوبیان کرده است. اما در عین حال بین حقوق و تکالیف زن و مرد نوعی تعادل-که متناسب با شأن و فطرت هریک از آن دو است- در اسلام وجود دارد. در دهه های اخیر موضوع زن بعنوان یک مسئله جهانی در اعلامیه های بین المللی همچون "کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان" و "سند ۲۰۳۰" مورد توجه قرار گرفته، که ماهیت اصلی آنها، ایجاد نوعی تشابه کامل میان زن و مرد، براساس جنسیت است و در این مورد الزاماتی را فراروی دولتها و ملتها قرار می دهد. این پژوهش با روش توصیف و تحلیل متن و به شیوه کتابخانه ای و میدانی، در صدد بررسی تطبیقی مواد حاکم بر این معاهدات و اسناد بین المللی، با آیات قرآن در مورد حقوق زن، با استناد به تفسیر تسنیم اثر آیت الله جوادی آملی است. تفسیر تسنیم با استناد به آیات قرآن، حقوقی چون: حق تکوینی، تشریعی، حق مادری، همسری، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، خانوادگی، حقوقی، معنوی و ارزشی و... را برای زن به عنوان حقوق مسلم به رسمیت شناخته است، درحالیکه این معاهدات بین المللی بیشتر بر یک بعد از وجود زن، آن هم بعد ظاهری و جنسیتی او تأکید دارد و قوانین آن با نیازهای طبیعی زن در تضاد آشکار است این نگرش سبب از بین رفتن ارزش مادری و حقوق همسری و ظلم

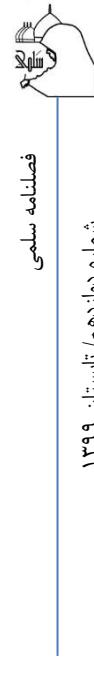

مضاعف به زنان، حتی مردان است. اندیشه تساوی زن و مرد که در استناد بین المللی به رسمیت شناخته شده در آینده دور یا نزدیک زمینه اضمحلال خانواده و جامعه خواهد شد.

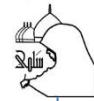
واژگان کلیدی: حقوق، زن، تفسیر تسنیم، استناد بین المللی، تبعیض، سند ۲۰۳۰.

مقدمه

قرآن، درباره آفرینش انسان، شخصیت وجودی، کردار و رفتار وی بحث کرده و هرگز زن و مرد را از یکدیگر جدا ندانسته و آنان را از یک منشأ، و از یک حقیقت می داند. برای هر کدام در عین تفاوت های فیزیکی و روحی، شخصیت مستقل و جایگاه ارزشمند در نظر گرفته است. قرآن جهت بازیابی جایگاه حقوقی زنان در جامعه بشری؛ در دو حوزه اصلی، سخن گفته است. اول: در نحوه تکوین وجودی زن اقدام به اصلاح انحرافات دیدگاه بشر کرد. دوم: برای تحصیل حقوق و تکالیف زن در بسیاری از عرصه ها و اعطای شخصیت حقوقی به او، دستوراتی را بیان نموده است. همچنین با بررسی مسایل زنان و داوری درست درباره حقوق، تکالیف و مسئولیت های فردی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی آنان، خانواده را به عنوان یک نهاد اساسی در جامعه پذیرفته و بر تکمیل کنندگی نقش زن و مرد در اجتماع، نیازها و حقوق متقابل آنها، را مورد تاکید قرار داده است. از طرف دیگر از دیدگاه استناد بین المللی، خانواده به عنوان عامل دست و پاگیر برای زنان و عدم تساوی او با مردان شناخته و بر تساوی جنسیتی و شغلی و اجتماعی زنان با مردان تاکید داردند. به گونه ای که زن هویت تکوینی زنانه و مادرانه خود را از دست داده و به مردی تبدیل شده که حقوقی برای زن بودنش قائل نمی شوند.

اسلام با ایجاد زمینه های متعددی زنان را مالک اموالی دانسته و اموری نظیر ارث، مهریه، نفقه، اجرت شیردهی، اجرت خدمت در خانه و... برای زنان قرار داده است. همچنین اسلام از اشتغال زن جلوگیری نمیکند و زنان با حفظ شروطی که در دین مقرر شده، می توانند شخصاً برای خود درآمدزایی کنند، بدون آنکه از نظر قواعد دینی ملزم به اداره خانواده و انفاق بر آنها باشند. در حالی که در معاهدات بین المللی به اسم تساوی حقوق زن و مرد، شخصیت و تفاوت های تکوینی، جسمانی، و... زن لحاظ نشده و فقط یک بعد از وجود زن آن هم بعد جنسیتی و شغلی او در نظر گرفته شده است. این پژوهش در صدد بررسی تطبیقی حقوق متعدد زنان در حوزه های تکوین و تشریع و اسناد جهانی حقوق زنان، خصوصاً معاهده رفع تبعیض علیه زنان و سند ۲۰۳۰، با آیات قرآن و بر اساس رویکرد تفسیر تسنیم است. براین اساس مواد معاهده و سند ۲۰۳۰ را در ابتداء مورد مطالعه قرار داده و در ادامه به بیان دیدگاههای قرآن از منظر تفسیر تسنیم و به بررسی تطبیقی آنها پرداخته می شود.

جایگاه حقوقی زن در اسناد بین المللی

سازمان های بین المللی، در دهه های اخیر توجه فراوان به مسئله زنان داشته اند و جنبش های متعددی به نام زنان و برای زنان، در گوشه و کنار جهان فعال شدند که اندیشمندان و نهادهای بین المللی را نیز در جهت حمایت و بازسازی موقعیت زنان، در زندگی اجتماعی برانگیخته اند. محصول این عطف توجه، اسناد و تعهدات بین المللی در باب زنان است که الزاماتی را فراروی دولت ها و ملتها قارماً دهد. از مهمترین این اسناد بین المللی "کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان" (مصوب ۱۸ دسامبر ۱۹۷۹-۲۷ آذرماه ۱۳۵۸ - در مجمع عمومی سازمان ملل متحد) و "سند ۲۰۳۰" (مصطفی ۲۷ سپتامبر ۱۵۱۵ - شهریور ۱۳۹۴ - در مجمع عمومی

سازمان ملل متحد) است که ارزیابی و بازندهای آنها اهمیت بنیادی و راهبردی داشته و رسالتی را فراروی افراد و نهادها قرار می دهد^۱. از نظر این کنوانسیون ها، عبارت: «تبعیض علیه زنان» به معنی قائل شدن هرگونه تمایز، استثناء یا محدودیت براساس جنسیت است که با حقوق بشر زنان و آزادیهای اساسی آنها، و بر پایه حقوق مساوی با مردان، در تمام زمینه های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، مدنی و... اثرگذار بوده است. در ادامه، به برخی از دیدگاه های این معاہدات و اسناد، در باب نگرش به زن و جایگاه حقوقی او، اشاره می گردد.

۱- حقوق تکوینی زن

مبانی حاکم بر این معاہدات بین المللی از جمله بندهای ۴ و ۵ سند آموزش ۲۰۳۰، و بندهای مختلف مواد ۱، ۲، ۳، ۴، ۷، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۵، ۱۷، ۲۰ و ۲۱ هستند، به بعد جنسیتی و شغلی زنان توجه شده و قائل به تساوی و برابری جنسیتی هستند، به گونه ای که به شخصیت انسانی او توجهی نشده است. از جمله در ماده ۵ کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان آمده است: تغییر الگوهای رفتاری اجتماعی و فرهنگی مردان و زنان به منظور دستیابی به برآنداختن تعصبات، عادات و دیگر روش های عملی که بر طرز تفکر پست نگری یا برتر بینی یک جنس نسبت به جنس دیگر یا نقش کلیشه ای زنان و مردان مبتنی است. بر اساس مفاد آموزشی سازمان ملل، از جمله هدف ۴ در بندهای ۱-۴، ۲-۴ و ۳-۴ هدف ۵-۴ سند آموزش ۲۰۳۰، باید مفاهیمی چون برابری زنان و مردان در آموزش های جنسیتی، در کتب درسی رسمی و غیر رسمی مدارس و

۱. از دیگر اسناد بین المللی، که در آنها از حقوق زنان سخن رفته است، عبارتند از: اعلامیه جهانی حقوق بشر مصوب ۱۰ دسامبر ۱۹۴۸ (برابر با ۱۳۲۷/۹/۱۹۰)، اعلامیه "حذف خشونت علیه زنان" قطعنامه ۱۰۴/۴۸ مجمع عمومی سازمان ملل متحد مصوبه ۲۳ فوریه ۱۹۹۴ و...

از عواطف و احساسات به او داده شده است. با توجه به آنچه گذشت، یافته

های پژوهشی این تحقیق را به صورت زیر می‌توان بیان کرد:

۱- قرآن بر اساس تعالیم الهی و اسلامی خود، نگاهی جامع به زنان دارد. از این‌رو، برای زن، مناسب با شخصیت تکوینی او حقوق و مسئولیت‌هایی در نظر گرفته است؛ در حالیکه معاهدات بین‌المللی، تنها بریک بعد از وجود زن، آن هم بُعد جنسیتی و شغلی او تاکید دارند.

۲- قرآن مسئولیت مهم زنان را تربیت نسل بشریت می‌داند، در حالیکه معاهدات بین‌المللی با شعار برابری جنسیتی، تعهدات و نقش‌های مادری و همسری را تحت تاثیر قرار داده اند و جایگاه او را تا یک شریک جنسی صرف تنزل داده و طلاق را از یک پدیده مذموم، به عنوان یک راهکار انسانی بیان کرده اند.

۳- قرآن زن را همانند مرد، در زندگی فردی، خانوادگی و اجتماعی، به عنوان یک عامل فعال و سازنده دانسته و به تناسب شرایط، حقوقی را برای او تعیین کرده که متأسفانه در اسناد بین‌المللی در دفاع از حقوق زنان، تناسب یاد شده نیامده؛ بلکه براساس تساوی مطلق میان زن و مرد، حقوق معین شده که بی احترامی و ظلم مضاعف به زن و حتی به مرد است، و موجب پیشبرد خانواده و جامعه به سمت اضمحلال خواهد بود.

۴- قرآن طرح حجاب و پوشش برای زنان را، به منظور حضور اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و... آنان از سوی اسلام و در چارچوبی ضابطه مند، پذیرفته است. اما حجاب، عفاف و پوشش جایگاهی در اسناد بین‌المللی نداشته و مخالف برابری جنسیتی است که آزادی فردی و اجتماعی زنان را محدود و از ارضی آزادتمایلات انسانی و جلوه فروشی زنان جلوگیری می‌کند.

۵-قرآن حقوق اقتصادی زن را پذیرفته و برای او مالکیت مطلق نسبت به اموالش قائل است و اشتغال را برای زنان یک عمل اختیاری می داند و قوانین اقتصادی چون ارث، مهریه، نفقه و...، در راستای حفظ کرامت و حرمت زن است؛ در حالیکه اسناد بین المللی زنان را در سطح یک شریک اقتصادی و جنسی مردان تنزل داده اند.

پیشنهاد می شود جنبه های دیگر وظایف و حقوق زنان از منظر قرآن، مورد بررسی قرار گیرد تا جامعیت آیات الهی نسبت به شناخت حقوق، ویژگی های انسان آشکار و تبیین گردد.

منابع

قرآن کریم، ترجمه: ناصر، مکارم شیرازی، ۱۳۸۹، مدرسه علی بن ابیطالب (ع)، تهران

نهج البلاغه: ترجمه محمد دشتی، ۱۳۷۹، موسسه فرهنگی تبلیغاتی امیرالمؤمنین (ع)، قم

۱- ابن منظور، محمد بن مکرم، ۱۳۸۵، لسان العرب، دارالطباعه و النشر، بیروت

۲- تورات، عهد قدیم، ۱۳۸۱، نشر انجمان کلیمیان، تهران

۳- جوادی آملی، عبدالله، ۱۳۹۳، تفسیر تسنیم، اسراء، قم

۴- جوهری، اسماعیل بن حماد، ۱۳۶۸، الصحاح، امیری، تهران

۵- الجزیری، عبدالرحمن، ۱۴۱۹، الفقه علی المذاهب الاربعه، دارالثقلین، بیروت

۶- جمعی از نویسندگان، بی تا، موسوعه الفقه الاسلامی طبقاً لمذهب اهل البيت (ع)، موسسه دائرة المعارف الفقه الاسلامی، قم

فصلنامه علمی
شماره دوازدهم / ثالثیان
۱۳۹۹

۲۰

شماره دوازدهم / ثالثستان ۹۳۹۶
فصلنامه علمی

- ۷-حر عاملی، محمد بن حسن، ۱۳۶۹، **وسائل الشیعه الی تحصیل**
مسائل الشیعه، بنیاد پژوهش های اسلامی، مشهد
- ۸-حسینی، سید هادی، ۱۳۸۷، **کتاب زن**، علی احمد راسخ،
امیرکبیر، تهران
- ۹-الرازی؛ فخر الدین، ۲۰۰۱، **التفسیر الكبير**، دار إحياء التراث
العربي، بيروت
- ۱۰-raghib اصفهانی، حسين بن محمد، ۱۳۷۴، **المفردات فی الفاظ القرآن**، مرتضوی، تهران
- ۱۱-الزمخشري، جار الله محمود بن عمر، ۱۹۹۸، **الکشاف**، نشر أدب
الحوزة، بي جا
- ۱۲-سید قطب، ابراهیم، ۱۴۱۵، **فی ظلال القرآن**، دارالجبل، بيروت
- ۱۳-صفایی، حسين، ۱۳۸۶، **حقوق مدنی؛ أشخاص و محظوظین**،
سمت، تهران
- ۱۴-الطباطبائی، محمد حسين، ۱۳۹۲، **المیزان فی تفسیر القرآن**،
جامعه المدرسین، قم
- ۱۵-طبرسی، فضل بن حسن، ۱۴۱۵، **مجموع البيان فی تفسیر القرآن**،
طبعه، طرسی، طرسی، ۱۴۰۹، **التبيان فی تفسیر القرآن**،
نجف، حیدریه، نجف
- ۱۶-.....-۱۷-.....-۱۷- طوسی، محمد بن حسن، ۱۴۰۹، **كتاب الخلاف**، موسسه النشر
الاسلامی، قم
- ۱۸- طیب، عبدالحسین، ۱۴۱۳، **اطیب البيان فی تفسیر القرآن**، موسسه
- جهانی سبطین، قم

۱۹- فاروقی، لمیعه، ۱۴۰۴، **المرأة في المجتمع القرآني**، الإعلام
الإسلامی، تهران

۲۰- فیض، علیرضا، ۱۳۷۱، **مبادی فقه و اصول**، انتشارات دانشگاه،
تهران

۲۱- فیومی، محمد بن علی، ۱۴۰۵، **مصباح المنیر**، دار الهجره، قم

۲۲- کاتوزیان، ناصر، ۱۳۸۷، **دوره مقدماتی علم مدنی**، میزان،
تهران

۲۳- کلینی، محمد بن یعقوب، ۱۳۶۱، **اصول کافی**، فرخی، تهران

۲۴- لنسکی، گرهارد، و جین لنسکی، ۱۳۶۹، **سیر جوامع بشری**،
ترجمه: ناصر موفقیان، انتشارات و آموزش انقلاب اسلامی، تهران

۲۵- مطهری، مرتضی، ۱۳۷۴، **نظام حقوق زن در اسلام**، صدرا،
تهران

۲۶- مکارم شیرازی، **تفسیر نمونه**، ۱۳۷۴، دارالکتب الاسلامیه،
تهران

۲۷- مغنیه، محمد جواد، ۱۳۶۶، **فقه تطبیقی**، دانشمند، بی جا
سایت

بنیاد بین المللی علوم و حیانی اسراء

www.esra.ir

فنا
فصلنامه سلامی
شماره دوازدهم / ثالثستان ۹۳

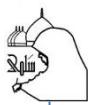
۲۲

پایگاه اطلاع رسانی حوزه

www.hawzah.net

سایت اینترنتی مرکز اطلاعات سازمان ملل متحد

www.unic-ir.org

فصلنامه سلامی

شماره دوازدهم / تابستان ۱۳۹۹